

Pētniecības pieteikuma vienošanās Nr. 1.1.1.2/VIAA/1/16/125
Lietu nomenklatūra 15-9

Zinātniskās institūcijas nosaukums Latvijas Mākslas akadēmija

Pētnieks: **Dr.art. Aija Freimane**

2018.gada aprīlis

Kāpēc aktuāla dizaina sociāli ekonomiskās ietekmes identifikācijas sistēma?

Eiropas Komisija ir atzinusi, ka dizains ir būtisks inovāciju radīšanā un zināšanu ietilpīgas tautsaimniecības transformācijai. Mēs zinām un lietajam terminu “dizains pievieno vērtību”, taču praksē un uz pierādījumiem balstīta dizaina identifikācijas sistēma un metode, kas spētu izvērtēt dizaina pievienoto vērtību ilgtspējīgai, zināšanu ietilpīgai tautsaimniecībai, joprojām nav izstrādāta.

Eiropas Komisijas Rīcības plāns dizaina veicinātas inovācijas īstenošanai (SWD(2013) 380)¹ nosaka nepieciešamību pēc “dizaina ekonomiskās ietekmes mērīšanas un tā nozīmi līdzās citiem vērtību radīšanas nemateriālajiem aktīviem, jo trūkst ticamu, salīdzināmu statistikas datu, kas uzskatāmi parāda dizaina ieguldījumu ekonomikā un tā ietekmi uz ienākumu no ieguldījumiem.” Rīcības plāns iesaka, ka nepieciešams veicināt “dizaina metožu piemērošanu daudzdisciplīnu pētniecības un inovācijas programmās, kas risina sarežģītas problēmas, kur dizaina metodēm ir galvenā nozīme”.

Viedās specializācijas stratēģija (VSS), paredzot konkurētspējas priekšrocību atrašanu, lai nodrošinātu tautsaimniecības izaugsmi, inovāciju kapacitātes palielināšanu un inovāciju sistēmas veidošanu, pieļauj arī dizaina komponentu iekļaušanu to 21.gs izpratnē. Dizains ietver gan tehnoloģiskās inovācijas, gan netehnoloģiskās inovācijas, uzņēmējspēju un radošuma attīstību visās ekonomikas jomās un sociālajā sfērā. Dizains kā metode, stratēģija vai rezultāts vienmēr ir interpretēts atbilstoši politiskai-ekonomiskai un sociālai sistēmai.

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam secināts, ka, lai sekmētu tautsaimniecības transformāciju, ir nepieciešams veicināt strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, kur radošo industriju nozare un, īpaši dizains, ir

¹ file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/design-swd-2013-380_en-1.pdf

viens no inovācijas veicinošiem instrumentiem tradicionālajā tautsaimniecības nozarēs.² VSS mērķu sasniegšana, atbilstoši “Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādņem 2014.-2020.gadam”³, nosaka, ka jāsasaista pētniecības un industrijas sektori vienotā sistēmā. Taču līdzšinējos Latvijas ilgtermiņa attīstības plānos, un tautsaimniecības, nozaru politikas plānošanas dokumentos un rīcības plānos, dizains kā starpnozare, starpsektors un tā sociāli ekonomiskais izvērtējums nav atbilstoši izvērtēts, reflektēts un iekļauts. Sociāli ekonomiskā izvērtējuma nozīme uzsvēta arī Eiropas Savienības Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā⁴, norādot ka labklājīga, inovatīva eko-efektīva ekonomika un augsti dzīve standarti ir Eiropas Savienības mērķis. Dizains kā praksē balstīta metode un rezultāts dod tiešu ietekmi uz ilgtspējīgu attīstību (nākotnē bioekonomika⁵) kā spēju turpināties un cilvēku labklājību.

Starptautiski ir akceptēts, ka dizains pievieno vērtību produktiem un pakalpojumiem un uzlabo cilvēku dzīvi. Eiropas Komisija⁶ ir definējusi vajadzību un nepieciešamību izstrādāt uz pierādījumiem balstītas dizaina un citu nemateriālo aktīvu ietekmes mērīšanas sistēmas ekonomikas vērtības veidošanā. Tiek arī norādīts, ka nepieciešamas dizaina virzītas inovācijas un dizaina pētniecības metožu iekļaušana Eiropas ekonomikas atjaunošanai. Tāpēc, praksē un uz pierādījumiem balstīta dizaina sociāli ekonomiskās ietekmes un dizaina komponentu izvērtēšana dizaina identifikācijas sistēmas izstrādāšana, dos ne tikai zinātnisko novitāti un praktisku piensumu Latvijā, bet arī Eiropas Savienības kontekstā

Pētījums dos gan zinātnisko, gan praktisko piensumu apgalvojuma “dizains rada pievienoto vērtību” pamatotībai un noteikšanai.

² Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam (apstiprinātas ar Ministru kabineta 2013.gada 28.jūnija rīkojumu Nr.282). <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4391>

³ http://www.viaa.gov.lv/lat/zinatnes_inovācijas_progr/viedas_spezializācijas_iev/vieda_spezializācija_jaunumi/.

⁴ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/indicators/socioeconomic-development>

⁵ <http://ec.europa.eu/research/bioeconomy/index.cfm?pg=policy>

⁶ Commission staff working document “Implementing an Action Plan for Design-Driven Innovation” (SWD(2013) 380), file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/design-swd-2013-380_en-1.pdf